ROCZNIKI FILOZOFICZNE
Tom XVI, zeszyt 1 — 1968

MIECZYSŁAW GOGACZ

Z DZIEJÓW HISTORII FILOZOFII NA KATOLICKIM UNIWERSYTECIE LUBELSKIM

1918—1966

I

Uroczyste otwarcie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w dniu 9 XII 1918 r. jest także oficjalnym rozpoczęciem zajęć naukowych w grupie filozoficznej na Wydziale Nauk Humanistycznych. Wykłady z historii filozofii podejmuje prof. Bogumił Jasinowski. W opublikowanych spisach wykładów za lata 1918/19—1938/39, które stanowią jedno z ważniejszych źródeł tej informacji, nazwisko prof. Jasinowskiego pojawia się dwa razy: w planie zajęć na r. 1918/19 i na 1931/32. Prof. Jasinowski w r. 1918/19 wykłada historię filozofii greckiej i analizuje na seminarium historii filozofii *Dialogi* Platona, w r. 1931/32 omawia początki filozofii starożytnej, filozofię grecką okresu klasycznego i filozofię epoki hellenizmu. W r. 1919/20 wykłady z historii filozofii-grecko-rzymskiej i z historii filozofii nowożytnej wraz z ćwiczeniami prowadzi prof. Maurycy Straszewski. W latach 1921/22 i 1922/23 filozofię Ojców Kościoła, początki filozofii średniowiecznej, filozofię XIX w., etykę Plotyna i główne myśli filozofii św. Tomasza wykłada prof. Wojciech Gielecki. Już w roku 1922/23 rozpoczyna wykłady z rzymskiej literatury filozoficznej prof. Henryk Jakubanis, a od r. 1923/24 aż do r. 1938/39 jego nazwisko znajdujemy prawie przy wszystkich ogłoszonych w spisach wykładów zajęciach naukowych z historii filozofii. Prof. Jakubanis zajmuje się głównie historią filozofii starożytnej. W ciągu 16 lat nieprzerwanie wykłada filozoficzną myśl starożytnej Grecji i niekiedy podejmuje wykłady z historii filozofii nowożytnej, np. w latach 1924—1928. Filozofię Descartesa, Malebranche'a, Spinozy w monograficznym ujęciu przez 3 lata wykłada prof. C. Lacrampe (1926—1929). Historię filozofii średniowiecznej wykłada kolejno dwóch profesorów: W. Gielecki w latach 1921—1923 i ks. Z. Ogarek w r. 1924/25.

Opierając się na dostępnym materiale informacyjnym można stwierdzić, że w latach 1918—1939 poświęca się najwięcej uwagi historii filozofii starożytnej. Najpierw prof. Jasinowski, potem prof. Straszewski i prof. Jakubanis omawiają dzieje filozofii greckiej w wykładach kurso-

rycznych. Sądząc z tytułu wykładów prof. Jakubanis daje także ujęcie monograficzne, np. wstęp do filozofii Platona, metafizyka Arystotelesa, przedsokratycy, Heraklit, eleaci, znowu Platon i platonicy, filozofia pitagorejczyków i znowu przedsokratycy. Wykłady i seminaria z historii filozofii nowożytnej widnieją w spisach za lata: 1919/20 (Straszewski), 1921/22 (Gielecki), 1924—1926, 1927/28, 1929/30 (Jakubanis) i 1926—1929 (Lacrampe). Historię filozofii średniowiecznej wykładają prof. W. Gielecki i prof. Z. Ogarek tylko w latach 1921—1925. Prof. Gielecki mówi o początkach filozofii średniowiecznej i głównych myślach filozofii św. Tomasza, prof. Ogarek oprócz wykładu dziejów filozofii średniowiecznej analizuje na proseminarium teksty św. Tomasza.

Po drugiej wojnie światowej w r. 1944/45 wykłady z historii filozofii podejmuje prof. H. Jakubanis. Już jednak w następnym roku akademickim, 1945/46, z historią filozofii na KUL-u wiążą się dwa inne nazwiska: ks. M. Karpiński i S. Harassek. Ks. Karpiński wykłada tylko jeden rok, prof. Harassek prowadzi zajęcia w latach 1945—1950. Wykłada historię filozofii nowożytnej. Zajęcia z historii filozofii starożytnej i średniowiecznej na sekcji filozoficznej Wydziału Nauk Humanistycznych w r. 1946/47 obejmuje prof. Stefan Swieżawski, zaproszony z wykładami na nowo otwarty w dniu 10 XI 1946 r. Wydział Filozofii Chrześcijańskiej. W r. 1948 prof. Swieżawski obejmuje na tym wydziale katedrę historii filozofii średniowiecznej i nowożytnej, którą prowadzi nieprzerwanie do chwili obecnej.

II

W informacji o historii filozofii na KUL-u w latach 1946—1966, a więc w okresie działalności dydaktyczno-naukowej prof. Swieżawskiego, należy omówić głównie 3 sprawy: kierunki badań, precyzowanie metod uprawiania historii filozofii oraz próby formułowania celów dydaktycznych. Zostaną także wspomniane w formie ujęć liczbowych osiągnięcia z zakresu publikacji, uzyskanych stopni naukowych i miejsca absolwentów historii filozofii we współczesnej nauce. W sumie chodzi o pokazanie w tym okresie procesu kształtowania się wśród historyków filozofii na KUL-u problemu perspektyw badawczych, wspomnianych metod pracy oraz odpowiedzialności za dydaktykę, rozwój nauki i jej rolę we współczesnej kulturze umysłowej.

Wydaje się, że najbardziej obiektywną ilustrację, a nawet dokumentację pracy naukowej katedr i Zakładu Historii Filozofii KUL stanowią dostępne dla zainteresowanych rozprawy magisterskie i doktorskie oraz artykuły i książki. Analiza tych publikacji, a dodajmy, że streszczenia rozpraw magisterskich i doktorskich za lata 1948—1955 są także ogło-

szone drukiem, pozwala wyróżnić 3 etapy uświadamiania sobie, a jednocześnie formułowania przez kolejne zespoły seminaryjne problemów merytorycznych i metodycznych, które stały się charakterystyczne dla dorobku naukowego historyków filozofii wychowywanych i pracujących na KUL-u.

Pierwszy etap zamyka się w latach 1946—1956. Jest to okres dopracowywania się własnych metod pracy i wstępnego formułowania kierunku badań, a mówiąc bardziej konkretnie — jest to etap wydobywania się z koncepcji historii filozofii, z teorii jej przedmiotu i związanych z nim metod, właściwych szkole, którą nazwijmy tu niemiecko-włoską, czerpiącą z filozofii Hegla, a nawet Descartesa i z tradycji akademickich, którym patronowali M. Grabmann, M. De Wulf, F. Überweg, żeby wymienić typowych. Prace szły w kierunku edytorskich opracowań rękopisów, historii filozofów lub szkół filozoficznych i literatury filozoficznej, a poza tym pod wpływem sugestii Descartesa, by filozofować bez „nawiązywania do osiągniętego już dorobku poprzednich pokoleń", w kierunku — jak sądzi S. Swieżawski — historiozofii filozofii, często nieodpowiedzialnej lub opartej na podstawach o wątpliwej wartości [1]. W Polsce wzorem poszukiwań rękopiśmienniczych i ich edycji były publikacje ks. K. Michalskiego i A. Birkenmajera, wzorem pracy syntetycznej i opisu filozofii szkół stały się publikacje W. Tatarkiewicza. Zespół seminaryjny prof. Swieżawskiego pod wpływem szkoły, którą nazwijmy tu francuską, pod wpływem metod analizy, właściwej pracom Gilsona i Chenu, dostrzegł konieczność uprawiania historii problemów filozoficznych nie szkół, lecz właśnie problemów wypracowanych przez szkoły i poszczególnych filozofów. Widziano też potrzebę nowych metod interpretacji, tzn. metod właściwego odczytania problemów, interpretacji, która by uwolniła się od spekulującej historiozofii.

Historię filozofii pomyślano więc „przede wszystkim jako historię zagadnień filozoficznych, a ubocznie tylko jako dzieje filozofów czy filozoficznej literatury" [2]. To przesunięcie akcentu wywołało całą serię problemów zarówno w dziedzinie koncepcji historii filozofii, jej przedmiotu, jak i w dziedzinie metod pracy, celów dydaktycznych, kryteriów opisu i immanentnej dla dzieła rekonstrukcji zagadnień, nazywanej interpretacją.

Nie należy kryć tego, że takie pomysły — jak pisze S. Swieżawski we Wstępie do tomu *Streszczeń rozpraw doktorskich* — mogły się zro-

---

1 *Streszczenia rozpraw doktorskich, magisterskich i seminaryjnych, pisanych na KUL-u pod kierunkiem prof. dra S. Swieżawskiego (historia filozofii) i prof. dra A. Krąpca OP (metafizyka)*, Poznań 1956, s. 10; por. M. Gogacz, *Etapy rozwoju prac naukowych katedr i Zakładu Historii Filozofii KUL (1946—1964)*, „Zeszyty Naukowe KUL", VIII (1956), z. 3 (31), s. 40—42.

2 *Streszczenia...*, s. 10.

dzić ,,wśród filozofów o umysłowości ukształtowanej przez filozofię typu arystotelesowskiego lub tomaszowego, która swą rację [...] widzi w zbiorowym, poprzez pokolenia narastającym dziele refleksji filozoficznej utrzymującej i rozwijającej w ludzkości przyrodzoną mądrość" [3].

W tej perspektywie stają się zrozumiałe dla omawianego okresu wybór problematyki badań i formułowanie metod analizy. Ujmijmy to w punkty, idąc częściowo za opisem tych spraw we Wstępie do tomu *Streszczeń rozpraw doktorskich.* 1. ,,Uzyskanie możliwie najwierniejszej i najbardziej wszechstronnej interpretacji zarówno filozofii samego św. Tomasza, jak i wszelkiej innej myśli filozoficznej, jako z konieczności wprzęgniętej [...] w rozwój wieczystej filozofii" [4]. 2. Uświadomienie sobie, że prace seminaryjne i dyplomowe muszą być ,,oparte na gruntownym, możliwie najbliższym kontakcie z badanym tekstem, który każdy studiujący go winien «na nowo» odczytać" [5]. 3. Odczytanie tekstu ,,na nowo" wyraża się w trzech akcentach: a) Historyk filozofii musi mieć ,,wyraźną świadomość tej problematyki, której ma być historykiem" [6]; b) Historia problematyki filozoficznej to przede wszystkim historia teorii bytu. Odczytywanie więc tekstów winno być świadomym i ujawnionym śledzeniem filozofii bytu we wszelkiego typu tekstach; c) Historyk filozofii uczy się filozofii bytu od filozofów, z czego wynika najściślejsza współpraca seminarium historii filozofii z seminarium metafizyki. 4. Wspólnym wysiłkiem historyków filozofii (prof. Swieżawski i jego zespół), filozofów (o. Krąpiec) i historyków (M. Pollakówna i J. Kłoczowski) wypracowano kwestionariusz problemów filozofii bytu pamiętając o kardynalnej zasadzie metodologicznej, by szukać w tekście rozwiązań właściwych danemu autorowi i aby nie imputować mu ,,takich problemów lub ich rozwiązań, jakich z uwagi na epokę i środowisko, w którym działał, posiadać nie mógł" [7]. Z jednej więc strony starano się o immanentną krytykę tekstu, z drugiej dla dokonania tej krytyki sięgano nieraz daleko poza badane dzieło do wszystkich ewentualnych uwarunkowań dzieła, począwszy od prądów religijnych, społecznych, politycznych, gospodarczych, poprzez koleje życiowe i sylwetkę psycho-fizyczną badanego autora aż po jego ,,itineraria", środowisko rodzinne, zawodowe i warsztat naukowy. W sumie uzyskiwało się swoisty model problematyki, której rozwiązania, śledzone w tekście badanego autora, precyzowano i sprawdzano całym kontekstem jego warsztatu. Model ten nazwano ,,siatką metafizyczną", a metodę tak pomyślanej analizy — stosowaniem ,,siatki metafizycznej". Metoda ta — nie ukry-

3 Tamże.

4 Tamże, s. 11.

5 Tamże.

6 Tamże, s. 12.

7 Tamże.

wajmy tego — była bardzo krytykowana i jest krytykowana do dzisiaj. Bardzo się to jej przydaje i nam, bo przecież zawsze chodzi o prawdę i jak najlepsze wyniki pracy. 5. Zaczęto precyzować przyjętą tematykę badań. Okazało się, dzięki także wykładom prof. Swieżawskiego na temat dziejów arystotelizmu, że „nie zostało jeszcze dostatecznie opracowane to, co w historii metafizyki jest najważniejsze, mianowicie dwa jej etapy: dzieje metafizyki arystotelesowskiej i podobnie przebiegające dzieje metafizyki św. Tomasza. Wiele dokonali tu filologowie, liczne teksty są już starannie wydane, ale od strony właściwie pojętej, interpretującej historii filozofii — wszystko jest jeszcze do zrobienia" [8].

Tak oto ukształtowały się na jakiś czas warsztat naukowy lubelskich historyków filozofii, kierunek badań i trudny styl analizy, jej metod i celów. Złożył się na to wysiłek kilku pokoleń seminaryjnych, które ćwiczyły swoją refleksję we wspólnej, trwającej przez cały rok lekturze najpierw *Rozprawy o metodzie* Descartesa, potem *De ente et essentia* i *In Boethii „De Trinitate"* Tomasza, *Boskiej komedii* Dantego, Justyna *Dialogu z żydem Tryfonem,* św. Alberta *De anima,* Dunsa Szkota *De primo principio* oraz Idziego Rzymianina *Theoremata de esse et essentia* [9]. Napisane w tym okresie prace magisterskie i doktorskie stosowały wypracowane metody.

Tytuły prac magisterskich: *Elementy metafizyki światła w „Boskiej komedii"* (F. Sulowski), *Antropologia filozoficzna w „Commentarium in Ciceronis Somnium Scipionis" Makrobiusza* (W. Jełowicka), *Z poglądów filozoficznych w pismach Apulejusza z Madaury* (A. Knapczyk), *Abstrakcja zmysłów u św. Tomasza z Akwinu* (L. Kuc), *Augustyńska antropologia w „De civitate Dei"* (M. Lohr), *Poglady Alfreda Anglika na zagadnienie życia* (Z. Włodek), *Z badań nad źródłami poglądów filozoficznych Alchera z Clairvaux* (J. Lewicki), *Z filozofii „Hexaemeronu" św. Bazylego Wielkiego* (J. Strojnowski), *Filozofia bytu w „De Divinis nominibus" Pseudo-Dionizego Areopagity* (W. Stróżewski).

Tytuły prac doktorskich: *Filozofia bytu w „Beniamin Major" Ryszarda ze św. Wiktora* (M. Gogacz), *Źródła pociech filozofii Boecjusza* (F. Sulowski), *Filozofia bytu u Mikołaja z Kuzy* (M. Tokarski), *Filozoficzna antropologia Izaaka Stelli* (J. Lewicki) [10].

Napisano też szereg wartościowych prac seminaryjnych. O ich problematyce informuje wspomniana już publikacja, mianowicie tom *Streszczeń rozpraw doktorskich.* Należy dodać, że warunkiem przyjęcia pracy seminaryjnej była taka jej forma i poziom, by mogła być ona dru-

8 Tamże, s. 14.

9 Por. M. Gogacz i Z. Kałuża, *Histoire de la Philosophie médiévale à l'Université Catholique de Lublin,* „Rivista Critica di Storia della Filosofia", III (1964) 352.

10 Por. tamże, s. 350—351.

kowana. Biorąc pod uwagę ten postulat, uczestnicy seminarium z roku 1951/52 przygotowali do druku prace omawiające problemy filozoficzne w *Boskiej komedii* Dantego. Tom, znany w Polsce ze *Streszczeń*, obudził zainteresowanie dantologów. Został omówiony w książce Preisnera *Dante i jego dzieła w Polsce* (Poznań 1957), dotąd jednak nie ukazał się drukiem.

Zakład Historii Filozofii kształcąc interpretatorów, usprawnionych w trudnej sztuce rozumienia tekstów filozoficznych, nie zaniedbuje i innych potrzebnych specjaliście rodzajów badań. W r. 1952 wydział zleca wykłady historii filozofii polskiej prof. W. Wąsikowi. Historia filozofii w jego ujęciu jest w dużym stopniu historią literatury filozoficznej. Typ pracy, tak bardzo budzący niechęć w środowisku lubelskim, teraz, gdy nie jest jedynym sposobem uprawiania dziejów filozofii, staje się bardzo pobudzający. Prof. Wąsik jest znawcą recepcji arystotelizmu w Polsce. Powstają prace dyplomowe z zakresu filozofii polskiej. Przybliża się problematyka w. XV i polskiej scholastyki. W r. 1955 prof. Wąsik nie podjął zajęć naukowych na KUL-u. W r. 1963 umiera. Wydział Filozoficzny i historycy filozofii KUL w swoim czasie dali wyraz uznania dla prac prof. Wąsika [11].

Z cyklem wykładów przyjeżdżają na KUL: prof. I. Dąmbska, prof. W. Tatarkiewicz, prof. Z. Budkowa, doc. Zathey i kilkakrotnie prof. M. Plezia. Zajęcia wymienionych profesorów pozwalają studentom poznać inne ujęcia problemów, metod pracy, co w sumie poszerza perspektywy badawcze.

Drugi etap powojennych dziejów historii filozofii na KUL-u obejmuje lata 1956—1960. Charakterystyczne dla tego okresu są następujące momenty: 1. poszerzenie warsztatu badawczego, 2. pojawienie się pierwszych publikacji, 3. kształtowanie się zagadnień dydaktycznych.

Ad 1. Na Wydziale Filozoficznym tworzy się drugą katedrę historii filozofii, którą obejmuje ks. dr M. Kurdziałek, zastępca profesora, uczeń Birkenmajera i Swieżawskiego. Historia filozofii, rozwijająca dotychczas swoje badania w kierunku interpretacji, uzyskuje specjalizację z zakresu edytorstwa. Studenci, którzy opanowali paleografie lub doskonalili jej znajomość na ćwiczeniach, prowadzonych przez dra M. Pollakównę, a później przez dra Z. Włodek, zapoznają się teraz z problematyką krytycznego wydawania tekstów filozoficznych. Uniwersytet otrzymuje absolwentów wyspecjalizowanych nie tylko w interpretacji, lecz także w zakresie edytorstwa. Zostaje przygotowany do edycji tekst, przypisywany Benedyktowi Hesse, pt. *Traktat „De contractu emptionum*

[11] Por. M. Gogacz, *Śp. Profesor Wiktor Wąsik*, „Zeszyty Naukowe KUL”, VII (1964), z. 2 (26), s. 95—97.

et reemptionum" (M. Furmańczyk), a także *Anonimowy wykład wstępny do I księgi „Sentencji" Piotra Lombarda w rkps 1525 BJ* (K. Wójcik) i inne.

Ks. Kurdziałek wyjeżdża na studia uzupełniające do Albertus Magnus Institut w Bonn. Paleografii uczy dr Z. Włodek. Filozofię polską powierza się drowi W. Seńko. Na studia do Toronto, do Papieskiego Instytutu Mediewistycznego, którego dyrektorem naukowym jest prof. Gilson, wyjeżdża z KUL-u także trzech innych doktorów filozofii: ks. L. Kuc, F. Wilczkówna i M. Gogacz (1957—1958).

W dalszym ciągu uprawia się interpretację tekstu, edytorstwo, filozofię polską. Zainteresowanie dziejami arystotelizmu i tomizmu kieruje uwagę młodych uczonych na XV-wieczne rękopisy bibliotek polskich. Okazuje się, że rękopisy te, bardzo cenne dla historii filozofii, nie są zupełnie opracowane. Prof. Swieżawski, współpracujący od kilku lat ze *Słownikiem łaciny średniowiecznej w Polsce,* wprowadza na seminarium historii filozofii komentarz Jana z Głogowa do III księgi *De anima* Arystotelesa. Temat jednej z prac magisterskich brzmi: *Zagadnienie intelektu w „Quaestiones librorum de anima" Jana z Głogowa* (T. Grzegołowski). K. Dembowska pisze pracę magisterską pt. *Porównanie teorii poznania umysłowego u Jana Versora i św. Tomasza z Akwinu.* Na warsztacie historyków filozofii w dalszym ciągu pozostaje problematyka filozoficzna w. XV. Na seminarium czyta się komentarz Dominika z Flandrii do *Metafizyki* Arystotelesa. Pojawia się praca magisterska poświęcona zawartej w tym tekście definicji substancji (M. Markowski). Dr Seńko odkrywa w BJ traktat *De esse et essentia* Tomasza Suttona, ucznia św. Tomasza z Akwinu. Opracowuje jego edycję i uzyskuje na Wydziale Filozoficznym KUL doktorat. Tekst zostaje opublikowany przez Gilsona w „Archives d'histoire doctrinale et littéraire" w Paryżu. Historycy filozofii KUL chcieliby zająć się badaniem tak cennych dla nauki rękopisów filozoficznych, jednak inicjatywa i zapał nie zostały podjęte przez uczelnię. Badania nad rękopisami zorganizowała Polska Akademia Nauk, tworząc specjalny Zakład Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej przy Instytucie Filizofii i Socjologii. Odkrycia i osiągnięcia pierwszych już badań były tak cenne, że nie wahano się utworzyć w Polsce aż trzech czasopism poświęconych filozofii średniowiecznej („Mediaevalia Philosophica Polonorum", „Studia Mediewistyczne", „Materiały i Studia Zakładu Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej").

Na warsztat naukowy historyków filozofii KUL wchodzą Descartes i Anzelm z Canterbury. Magistranci, zgodnie zresztą z zainteresowaniem, opracowują teksty Sigera z Brabancji, Idziego Rzymianina, Tomasza z Akwinu, doktoranci natomiast piszą następujące traktaty: *Pojęcie sub-*

systencji u Rustyka Diakona (E. Wojtacha), *Problematyka sztuk wyzwolonych w pracach Kasjodora* (M. Lohr), *Kosmologia Waleriana Magniego* (J. Cygan), *Herman z Augsburga i jego „Quaestiones de quodlibet” w rkps 748 BJ* (Z. Włodek), *Zagadnienie istoty i istnienia w „Komentarzu” Kajetana do „De ente et essentia” św. Tomasza* (L. Kuc).

Warsztat rozbudowuje się i precyzują się indywidualne zainteresowania naukowe już usamodzielniających się młodych uczonych.

Ad 2. Prof. Swieżawski publikuje teraz prace poświęcone coraz częściej polskiej filozofii XV w. Ks. doc. Kurdziałek omawia i wydaje zachowane fragmenty tekstów Dawida z Dinant, ustalając ich wersję.

W publikacjach uczniów prof. Swieżawskiego znajdują swe echo całe dzieje rozwoju problematyki badawczej i metodycznej historyków filozofii KUL. Omawia się recepcję Tomaszowego ujęcia bytu w tomizmie średniowiecznym, przekształcenie się w XII w. przedmiotu metafizyki, pogląd na naturę ludzką Dionizego Kartuza, problem panteizmu u Pseudo-Dionizego, filozoficzną naukę Alchera z Clairvaux. Wychodzą drukiem prace doktorskie (Gogacza, Tokarskiego, Seńki), ukazuje się wspomniany już tom *Streszczeń* prac katedry i Zakładu Historii Filozofii.

Ad 3. Budzi się także świadomość zadań dydaktycznych i potrzeba sformułowania celów, możliwych do zrealizowania w tradycyjnych formach wykładu, proseminarium i seminarium z historii filozofii.

a) Za cel proseminarium uznano opanowanie języka filozoficznego i usprawnienie w samodzielnym dostrzeganiu problemów filozoficznych. Środkiem do osiągnięcia go jest analiza czytanego tekstu i wywołana lekturą dyskusja, a oprócz tego miesięczne krótkie prace pisane. Tę samą rolę jasnego, zwięzłego i komunikatywnego ujęcia problemu mają spełniać protokóły posiedzeń proseminaryjnych, student musi bowiem usprawnić się w szybkim dostrzeganiu dyskutowanych zagadnień i wyodrębnianiu ich z wielu wątków dyskusji. Prace preseminaryjne są studiowane przez profesora lub asystenta i referowane na jednym z posiedzeń. Do zaliczenia proseminarium konieczny jest egzamin z 10 lektur klasyków filozofii.

b) Za cel seminarium uznano dokładne zapoznanie się z systemem filozoficznym zawartym w czytanym na posiedzeniu tekście omawianego autora i umiejętność dyskusji w ramach immanentnej krytyki tekstu. Na seminarium analizuje się wybrany fragment tekstu, a cały tekst, tzn. poszczególne rozdziały, jest tematem pisemnych prac seminaryjnych. Celem takiej pracy jest przede wszystkim usprawnienie się studenta w samodzielnej analizie tekstu filozoficznego. Musi więc on wykazać umiejętność tej analizy i odpowiednią erudycję przy referowaniu zawar-

tych w tekście zagadnień filozoficznych. Przy okazji ujawni się stopień opanowania przez niego trudności metodycznych, związanych z redakcją pracy. W osobnym kolokwium, przyjmowanym przez kierownika seminarium, sprawdza się u uczestników znajomość łaciny i dwu języków nowożytnych. Obowiązuje też lektorat języka greckiego.

c) Seminarium magistersko-doktoranckie jest poświęcone konkretnym trudnościom przy redagowaniu prac dyplomowych. Omawia się także metody uprawiania historii filozofii. Student zapoznaje się najpierw z wypracowaną przez seminarium metodyką. Służą do tego materiały przygotowane przez dra W. Stróżewskiego pt. *Próba zreferowania wyników dyskusji Wyższego Seminarium Historii Filozofii KUL*. Dyskusja nad nimi ustępuje w każdej chwili zgłoszonym przez studenta sprawom związanym z jego pracą dyplomową. Student na tym seminarium przedstawia profesorowi projekt problematyki lub dziedzinę, w zakresie której zamierza pisać pracę magisterską czy doktorską. Na konsultacji uzgadnia się temat roboczy. Po pierwszym semestrze student składa profesorowi pisemne sprawozdanie ze stanu pracy. Ponieważ uczestnikami seminarium są magistranci, doktoranci i piszący prace habilitacyjne, zgłaszane przez uczestników sprawy do przedyskutowania na posiedzeniu są często komunikatami naukowymi. Oprócz własnej pracy każdy z uczestników przygotowuje dla potrzeb seminarium małą pracę, w której zazwyczaj referuje się poglądy jakiegoś autora na historię filozofii.

Obok seminariów i konsultacji zasadniczym sposobem nauczania historii filozofii są wykłady. Student zapoznaje się na nich z metodą naukowego stawiania problemów i ich rozwiązywania oraz z najnowszymi wynikami prac badawczych w zakresie studiowanego przedmiotu.

Korzystając z seminariów i wykładów student winien uzyskać tę kulturę filozoficzną, której znakiem jest samodzielne widzenie problemów, powiązane z odpowiednią erudycją.

Dodajmy, że zasadniczym warsztatem pracy historyków filozofii na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL jest biblioteka Zakładu Historii Filozofii. Zakład i bibliotekę organizował prof. Swieżawski. Zakład chce być przede wszystkim pracownią naukową. Z tej racji układ książek jest rzeczowy, realizujący wzór biblioteki würzburskiej. Biblioteka ilustruje dzieje historii filozofii. Oprócz zasadniczych działów historii filozofii (starożytność, średniowiecze, nowożytność, współczesność), a także oprócz działów: podręczników, encyklopedii, filozofii polskiej, filozofii Wschodu i historii nauk, biblioteka prowadzi archiwum prac dyplomowych, protokółów seminariów i dział mikrofilmów. Liczba książek nie przekracza 4 500 egzemplarzy. Zakład gromadzi teksty i najlepsze opraco-

wania. Książki przestarzałe i z czasem mniej cenne przekazuje się Bibliotece Uniwersyteckiej KUL [12].

Trzeci etap w rozwoju prac badawczych i metodycznych katedr i Zakładu Historii Filozofii to lata 1960—1966. Ważne są tu 3 momenty: 1. praca w zespołach, 2 rewizja metod analizy tekstów, 3. kształcenie asystentów.

Ad 1. Wachlarz prac doktorskich jest w dalszym ciągu szeroki: Idzi Charlier, Jan z Kluczborka, Hannibal Rosseli, Aleksander z Aleksandrii, Malebranche, Maine de Biran, Henryk z Gandawy, Bernard Silvestris z Chartres. Doktoraty te jednak grupują się wokół trzech osób, tworzących trzy osobne zespoły: a) zespół prof. dra S. Swieżawskiego, zorientowany na autorów polskich i zachodnich głównie XV w., b) zespół ks. doc. dra M. Kurdziałka, opracowujący edycje polskich filozofów i problemy filozoficzne wczesnego średniowiecza, c) zespół henrycjański pod kierunkiem doc. dra M. Gogacza, zajmujący się w dwu pracach magisterskich (R. Dudak i A. Siemianowski) i dwu doktorskich (także R. Dudak i A. Siemianowski) filozofią odkrywanego powoli i wciąż za mało znanego wielkiego scholastyka Henryka z Gandawy. W zespole tym napisano także pracę magisterską o poglądach ks. K. Michalskiego na sceptycyzm i krytycyzm XIV w. (A. Przymusiała), o problematyce stanu badań nad źródłami metafizyki Suareza (M. Borzyszkowski), o filozofii św. Jana z Damaszku (K. Roga), o teorii człowieka u Ratramnusa z Corbie (Z. Kałuża), o koncepcji filozofii u Gilsona (J. Czerkawski), o filozofii u Malebranche'a (W. Augustyn), o idei jako substancji według Descartesa (M. Mikłasz), o filozofii człowieka w tekstach Franciszka de Silvestris z Ferrary (J. Dzida), o metafizyce Tomasza Suttona (A. Regulski).

Na seminarium czyta się w kolejnych latach teksty Franciszka de Silvestris, Awerroesa, Tomasza Suttona, Plotyna. Zabiega się też o to, aby uczestnicy byli w kontakcie z seminarium metafizyki i seminarium metodologii nauk i aby dzięki zdobytym tam umiejętnościom umieli pisać prace w języku czytelnym nie tylko dla osób wykształconych na scholastyce, lecz także dla osób znających język fenomenologii, neopozytywizmu czy filozofii analitycznej. Chodzi bowiem o to, aby po rozprawę,

---

[12] Fragment ad 3 jest powtórzeniem myśli opublikowanych w artykule *Histoire de la Philosophie médiévale à l'Université Catholique de Lublin* (s. 348—350). Por. fragment artykułu drukowany pt. *Institut d'Histoire de la Philosophie à l'Université Catholique de Lublin* („Bulletin de la Société Internationale pour l'étude de la philosophie médiévale", 5 (1963) 73—75). Biblioteka Zakładu Historii Filozofii KUL swój rozwój i charakter pracowni naukowej zawdzięcza także kolejnym kierownikom, którymi byli: L. Kuc, Z. Wardęska, M. Gogacz, G. Rosińska, H. Wistuba, W. Krupczyński, Z. Kałuża, a obecnie — J. Czerkawski.

poświęconą tomizmowi, sięgnął każdy współczesny filozof i przeczytał ją w zrozumiałym dla siebie języku.

Ad 2. Opracowuje się pilnie na wykładach i seminariach problem związku między filozofią a historią filozofii, koncepcję historii filozofii oraz zagadnienie efektywności stosowanych metod. Rozważa się użyteczność i funkcjonowanie metody ,,pagina fracta", metod ustalających erudycję i zależność danego filozofa od innych, ewentualną słuszność tzw. metody addycji faktów przy zagadnieniach biograficznych, relacji między streszczeniem, będącym efektem metody ,,pagina fracta", a omówieniem wynikającym z krytyki immanentnej tekstu [13]. Wszystkie te sprawy są od kilku lat dyskutowane. Podsumowanie i jak gdyby zamknięcie etapu stanowi książka prof. Swieżawskiego *Zagadnienie historii filozofii* (Warszawa 1966).

Ad 3. Wielką troskę katedr i zakładu stanowi nie tylko zespół seminaryjny z magistrantami i doktorantami włącznie, lecz także zespół asystencki. Uważa się za niepedagogiczne utrzymywanie małego zespołu, zamiera bowiem wtedy zdrowa rywalizacja. Jeden asystent z konieczności musi zastąpić profesora. Wśród wielu asystentów wygrają najzdolniejsi. Lecz jeszcze nie ta sprawa ma największe znaczenie. Najważniejszy jest duch pracy zespołowej. Przez pracę zespołową rozumie się nie tylko podejmowanie wspólnych tematów i badań, lecz także wspólną, odpowiedzialną troskę o poziom naukowy prac dyplomowych, wychodzących z seminarium. Wszyscy asystenci razem z doktorantami i profesorem analizują i omawiają prace dyplomowe. Wszyscy są odpowiedzialni za poziom roboty i jej wyniki. Dobiera się asystentów wyróżniających się zdolnościami naukowymi, ale każdemu pozwala się na realizowanie własnych zainteresowań. Stąd mamy osoby o dużej wrażliwości na problemy historyczne, o już wrodzonym krytycyzmie, o zdolności chwytania subtelnych i skomplikowanych problemów teoretycznych, o woli doskonalenia metod pracy i erudycji. Tak przemyślany i dobierany zespół nie powinien zawieść pokładanych w nim nadziei.

Aby obraz był pełny, dodajmy, że studiuje się u nas także historię filozofii indyjskiej i chińskiej. Wykłady z zakresu tych dziedzin oraz ćwiczenia z sanskrytu prowadzi ks. doc. dr F. Tokarz, jedyny w Polsce

---

13 Por. S. Swieżawski, *Zagadnienie historii filozofii*, Warszawa 1966; M. Gogacz, *W sprawie koncepcji historii filozofii*, „Zeszyty Naukowe KUL", VII (1964), z. 3 (27), s. 52—57; tenże, *O pierwszych czterech zeszytach „Studiów Mediewistycznych"*, „Roczniki Filozoficzne", XII (1964), z. 1, s. 153—155; tenże, *Polska filozofia średniowieczna na warsztacie specjalistów*, tamże, XIII (1965), z 1, s. 140—143; tenże, *O pojęciu i metodzie historii filozofii*, „Ruch Filozoficzny", XXV (1966), z. 1-2, s. 76—80.

habilitowany specjalista filozofii orientalnej. Jego habilitacja odbyła się w naszej Uczelni przy współudziale prof. K. Regameya. Wybrane zagadnienia z filozofii współczesnej wykłada doc. dr A. Stępień. Na wykładach tych omawia się monograficznie w każdym roku inny współczesny nurt filozoficzny. W ten sposób dotychczas zostały przedstawione: fenomenologia, materializm dialektyczny, filozofia amerykańska i filozofia polska XX w. Katedra historii filozofii prowadzi też zajęcia usługowe na Wydziale Nauk Humanistycznych w postaci wykładów, a kiedyś także ćwiczeń.

Sprecyzujmy też to, że na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej istnieją dwie katedry historii filozofii: katedra historii filozofii starożytnej i wczesnego średniowiecza, zorganizowana w 1957 r., prowadzona przez ks. doc. dra M. Kurdziałka (asystentem jest mgr K. Wójcik), oraz katedra historii filozofii średniowiecznej i nowożytnej, zorganizowana w 1948 r., prowadzona przez prof. Swieżawskiego (adiunktem jest doc. dr M. Gogacz, asystentami — mgr Z. Kałuża i mgr J. Czerkawski).

Zamykając tę informację należy podkreślić, że spośród ponad 30 magistrów i 10 doktorów historii filozofii KUL pracuje naukowo na uniwersytetach i w PAN-ie 17 osób i 6 wykłada w seminariach duchownych [14]. Wszystkie te osoby publikują prace naukowe z zakresu historii filozofii. Trzy z nich odbyły przewód habilitacyjny i dwie mają przewód otwarty. Nie wymieniam tych, którzy habilitują się z innych dyscyplin po magisterium historii filozofii lub zrobili doktoraty na innych sekcjach. Są też osoby, które ukończywszy swoje inne studia podjęły nowy kierunek — historię filozofii i prowadzą właściwe tej nauce badania (doc. dr P. Czartoryski i dr J. Rebeta).

Bilans więc za lata 1946—1966 jest pocieszający — powtórzmy: 17 pracowników nauki, 23 osoby publikujące prace naukowe, 3 habilitacje (Tokarz, Gogacz, Kurdziałek), 10 doktoratów i 7 aktualnie przygotowywanych, ponad 30 magisteriów i kilka rozpoczętych, 8 wydrukowanych książek (4 Swieżawski, 1 Kurdziałek, 2 Gogacz, 1 Tokarski), bardzo pokaźna liczba artykułów naukowych w czasopismach polskich i zagranicznych, takich jak: „Roczniki Filozoficzne", „Studia Philosophiae Christianae", „Studia Mediewistyczne", „Mediaevalia Philosophica Polonorum", „Materiały i Studia Zakładu Historii Filozofii Starożytnej i Śred-

---

[14] Magistrzy historii filozofii KUL pracujący naukowo: doc. dr Z. Kuksewicz, dr J. Strojnowski, dr W. Stróżewski, mgr Z. Kałuża, ks. mgr R. Dudak, mgr A. Przymusiała, mgr W. Augustyn, mgr J. Czerkawski. Doktorzy historii filozofii KUL pracujący naukowo: doc. dr F. Sulowski, ks. doc. dr L. Kuc, dr Z. Włodek, dr M. Markowski, ks. dr F. Tokarski, ks. dr A. Siemianowski, doc. dr W. Seńko, ks. doc. dr M. Kurdziałek, doc. dr M. Gogacz, ks. dr M. Lohr, ks. dr J. Lewicki, ks. dr T. Grzegołowski, ks. dr S. Fiutak, ks. dr M. Borzyszkowski, o. dr J. Cygan.

niowiecznej", „Zeszyty Naukowe KUL", „Ruch Filozoficzny", „Archives d'histoire doctrinale et littéraire du moyen âge", „Sudhoffs Archiv", „Augustiniana", „Collectanea Franciscana", „Archiv für Philosophie", „Rivista Critica di Storia della Filosofia", oraz w wielu księgach pamiątkowych i w księgach zjazdów lub kongresów.

Prof. Swieżawski jest redaktorem „Studiów Mediewistycznych" i „Mediaevalia Philosophica Polonorum". Przez szereg lat pracował w Zakładzie Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej PAN. Jest profesorem Centre de Recherches Nationales w Paryżu i razem z ks. doc. Kurdziałkiem współzałożycielem Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale, w którym członkami zwyczajnymi są doc. dr W. Seńko i doc. dr M. Gogacz.

Katedry i zakład są w żywym kontakcie z mediewistycznymi ośrodkami zagranicznymi. Oprócz Société Internationale należy tu wymienić Université Catholique de Louvain, Pontifical Institute of Mediaeval Studies w Toronto, Thomas Institut i Albertus Magnus Institut w Niemczech.

Międzynarodowe Kongresy Historii Filozofii Średniowiecznej są okazją do wystąpień naukowych niemal wszystkich habilitowanych pracowników zakładu oraz wielu uczniów prof. Swieżawskiego. Za pośrednictwem zakładu ze stypendium Centre d'Études Médiévales w Poitiers korzystało czterech doktorów i doktorantów zakładu.

Stwierdźmy też wyraźnie, że u prof. Swieżawskiego uczyli się historii filozofii niemal wszyscy dzisiejsi młodzi uczeni polscy pracujący w mediewistyce. Osiągnięć katedry nie należy mierzyć wyłącznie opublikowanymi na KUL-u pozycjami i tym, ilu pracowników nauki zostało na uczelni (bo o tym nie zawsze uniwersytet mógł i chciał decydować), lecz wkładem do nauki światowej.

Stojąc przed nowym etapem pracy Zakład Historii Filozofii oraz katedry w dalszym ciągu określają problematykę badań i precyzują metody. Interesują się dziejami arystotelizmu i tomizmu, a z tej racji wciąż rękopisami XV-wiecznymi, przechowywanymi w polskich bibliotekach. Są to zupełnie nie badane przez PAN i inne ośrodki teksty kazań i mów uniwersyteckich, komentarze skrypturystyczne, komentarze do modlitw i dokumenty z okresu soborów w Konstancji i Bazylei. Ich problematyka należy do centralnych zagadnień kultury umysłowej późnego średniowiecza i jest związana nie tylko z kierunkiem devotio moderna, ze sporami husyckimi, ale także ze sporami filozoficznymi, z pierwocinami polskiej myśli prawniczej, filozofii prawa i nauk społecznych. Dotychczasowe badania, prowadzone w sposób sporadyczny i przez poszczególne jednostki, ukazują nie tylko bogactwo materiału, ale także domagają się podjęcia szerszych, zespołowych i zaplanowanych badań, o które wciąż pytają i którymi interesują się mediewistyczne ośrodki zagranicz-

ne. Dla realizowania prac nad wymienionymi rękopisami utworzono na KUL-u Międzywydziałowy Zakład Kultury w Średniowieczu.

Nowy etap od 1966 r. znaczą wydarzenia, których skutki zmieniają sytuację historii filozofii na KUL-u. Prof. Swieżawski zostaje mianowany audytorem II Soboru Watykańskiego i członkiem posoborowej komisji Iustitia et Pax. Rezygnując z części zajęć dydaktycznych rezerwuje czas dla prac w Iustitia et Pax i badań nad problematyką filozoficzną XV w. Oprócz *Zagadnienia historii filozofii* (Warszawa 1966) ogłasza wraz z prof. Kalinowskim książkę na temat sytuacji filozofii w dobie soboru (*La philosophie à l'heure du Concile*, Paris 1965). Sformułowane w tych publikacjach poglądy mobilizują do nowego przemyślenia koncepcji i metod historii filozofii. Doc. dr M. Gogacz poszerza teren dydaktyczny podejmując zajęcia naukowe na ATK w Warszawie. Współpracownicy, uczniowie i asystenci prof. Swieżawskiego biorą udział w Kongresie Filozofii Średniowiecznej w Montrealu lub wyjeżdżają na studia uzupełniające za granicę. Nad nowymi pokoleniami studenckimi przejmuje opiekę ks. doc. dr M. Kurdziałek.

W zakończeniu należy zwrócić uwagę na jeszcze jedną sprawę. Michalski i Birkenmajer, chociaż krytykowani, należą do najlepszych historyków filozofii, ale działali sami. Dzisiaj zakład i seminaria historii filozofii KUL wyszkoliły całą grupę młodych badaczy, których zespołowy dorobek — a stwierdźmy to w poczuciu sprawiedliwości — wysoko jest ceniony i liczy się w świecie. Prace naszych absolwentów sprawiły, że dziś uczeni Zachodu oczekują od Polaków nowych prac i ukazania nie znanych historykom filozofii faktów i problemów.